

Svenska bröd

*- återupptäckten av
ett kulturarv*

KARIN GERHARDT

NORRTÄLJE
NATURCENTRUM

Vad går projektet ut på?

- ▶ Att samla information om- och utforska olika regionala spannmålssorter och historiska baktraditioner
- ▶ Att lyfta fram ett antal brödsorter, med dåtida och nutida recept och berättelser
- ▶ Att visa hur svensk bröd- och spannmålshistoria blir relevant för nutida utmaningar, såsom livsmedelssäkerhet och klimatförändringar.
- ▶ Finansierat av jordbruksverket

En uppsjö av källor och information att nörda in sig på

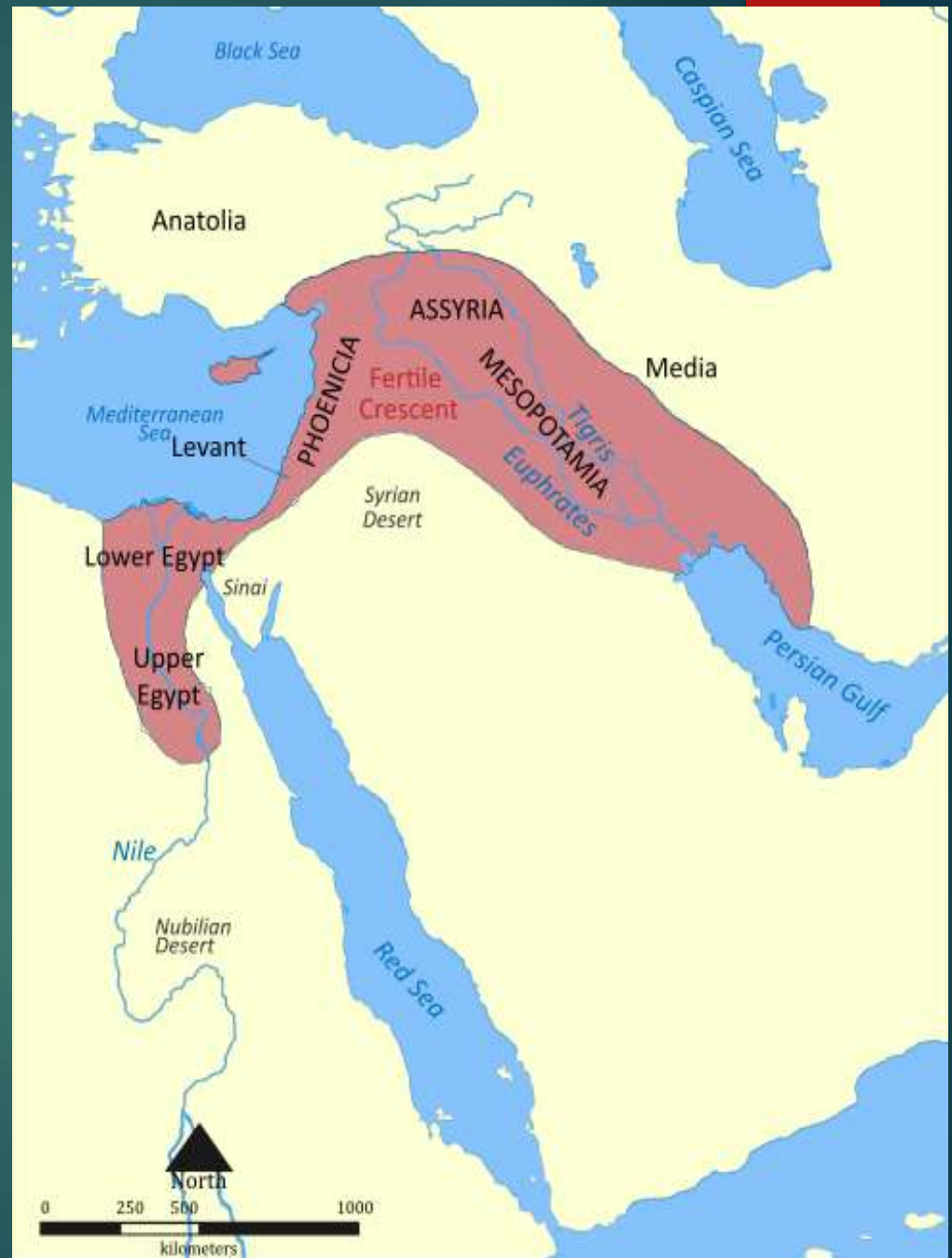
- ▶ Ändå är det svårt att hitta recept....
- ▶ Hur det hela började..... man måste börja med spannmålens & jordbrukets historia....
- ▶ Det var inte bättre förr.....
- ▶ men det är sämre nu.

Kontexten

Bördiga halvmånen
Nildalen

Tidigaste fynd av
jordbruk och
domesticerade
sädesslag 8000 f.Kr.

Jordbrukssamhället
utvecklades samtidigt
i öster där man odlade
ris och i väster där man
odlade majs.

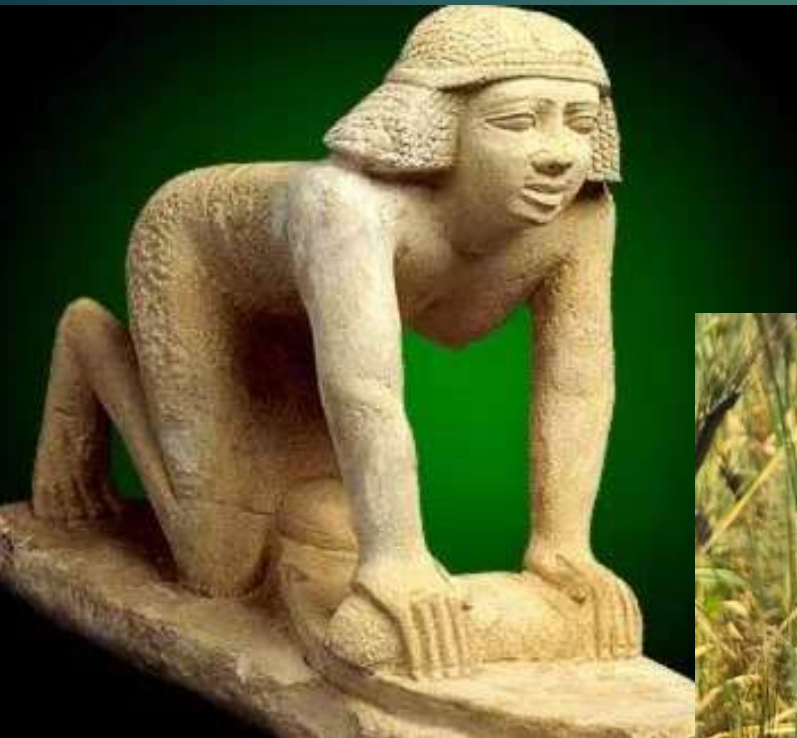

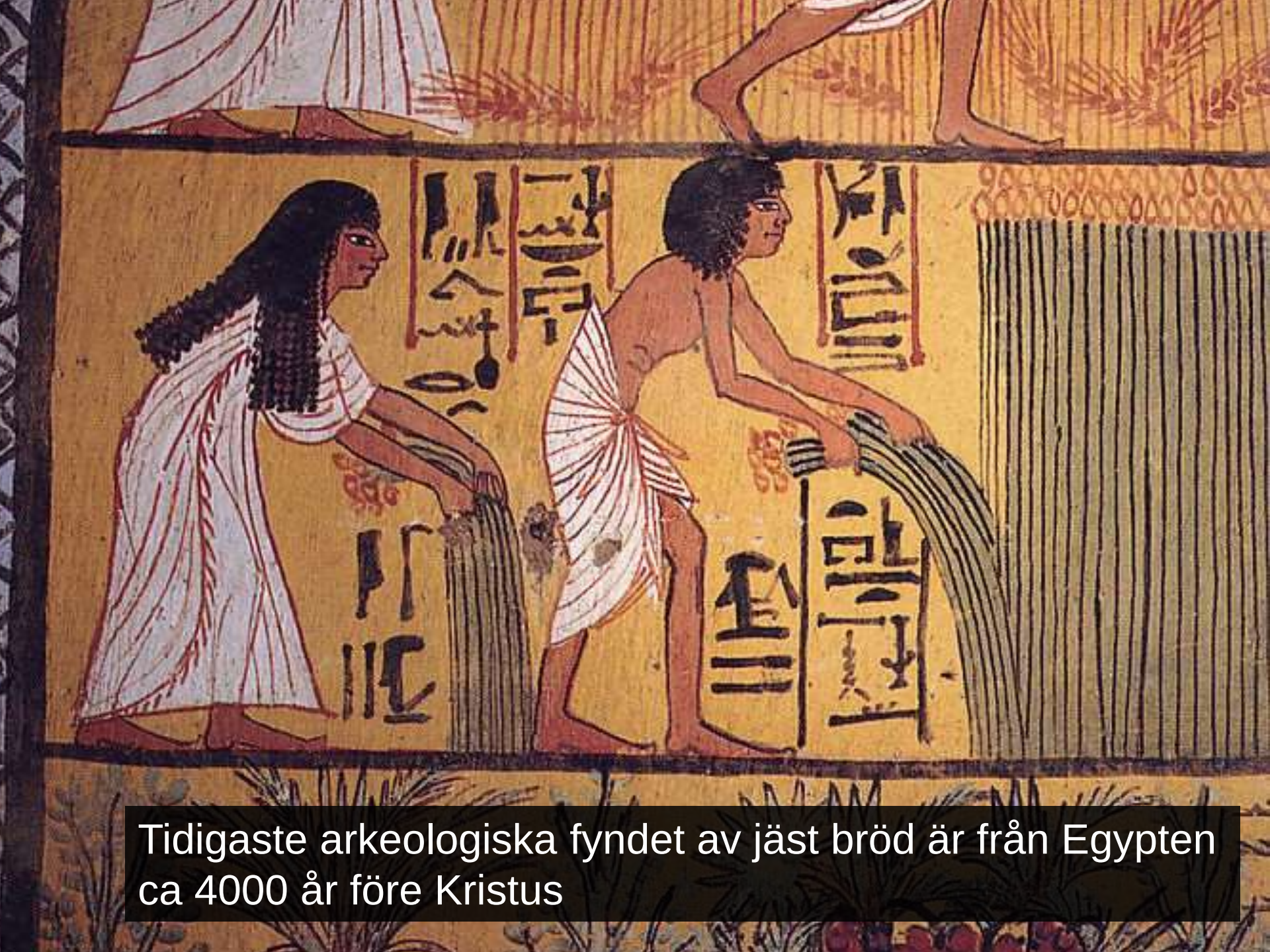
2018 ett nytt fynd!

- 14 400 år gamla brödsmulor från jägar/samlarkultur i Jordanien.
- Indikerar att brödet “uppfanns” ca 4000 år före jordbruket utvecklas

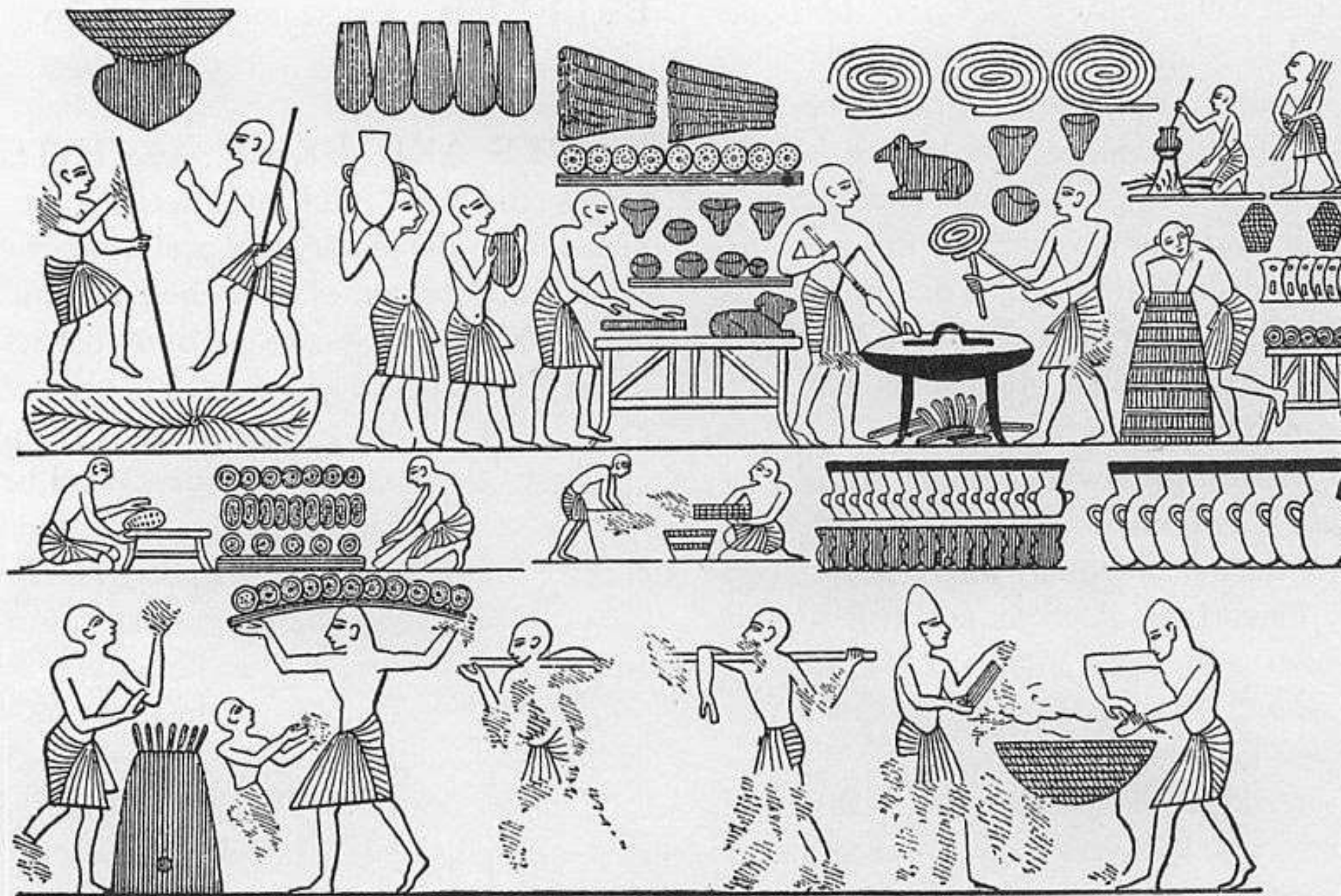

Emmer – basen för Egyptens jordbrukssamhälle

Tidigaste arkeologiska fyndet av jäst bröd är från Egypten
ca 4000 år före Kristus

Spannmålshistoria i Sverige

- ▶ Det finns fynd av emmer, enkorn och korn från Sverige som är runt 5000 år gamla, ffa från Skåne.
- ▶ Hur användes dessa?
- ▶ Jo, troligen gröt och jästa drycker
- ▶ Bröd verkar ha kommit långt senare

Brödbakarkonsten kom till Sverige för
1600 år sedan – tidigaste fyndet....

Järnåldersbulle från grav på Boberget, 400-talet

Spannmålen såg annorlunda ut jämfört med dagens spannmål

Sädens användning

1. utsäde
2. kokmjöl*
3. brännvin
& brygd
4. bakning

* välling, gröt, klimp, kams

Matordning från en småländsk bondgård 1800-tal

- ▶ **Lelle davar** (klockan 4):
Bröd, doppa, korv och ett slags pannkaka samt uppvärmt enbärs- eller maltöl.
- ▶ **Davar** (när djuren var omskötta):
Bröd, doppa, fläsk eller sill.
- ▶ **Medda** (mitt på dagen):
*Sill, potatis, *bröd* och sur skummjolk.*
- ▶ **Merafton** (eftermiddagen):
Bröd, ost och sur mjölk eller dricka.
- ▶ **Nattvar** (strax före läggdags):
*Grov *mjölgröt*, tunn skummjolk och *bröd*.*

Bakning i hemmet

Kvinnlig brödkunskap var ofta
dåligt dokumenterad

Carl von Linné om bröd

”Alla som äta mycket
bröd hafwa en
obstruerad maga.”

Linné & bröd

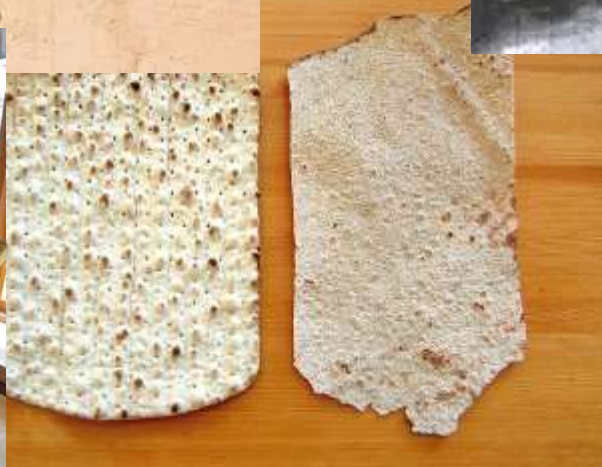
Han skrev en av-
avandling:
"Om brödet som
födoämne"
År 1757

P. ANES (bröd)	Generales (Allmänna bröd)	constructione (till sammansättningen)	Surbröd
			Sötbröd
		figura (till formen)	Saltbröd
			Grantbröd
			Lempbröd
	Speciales (Speciella bröd)	ordinarii (ordinära bröd)	Kakbröd
			Knekbröd
			Skorpbröd(?)
			Tunbröd
			Hvetebröd
		vicarii (ersättningsbröd)	Rogbröd
			Kornbröd
			Hafrebröd
			Blandbröd
			Stampbröd
			Agnibröd
			Mätsbröd
			Slafbröd
			Artbröd
			Tryffelbröd
			Knollbröd
			Barkbröd
			Miszebröd
			Bätskbröd
			Knoppbröd
			Wäpplingbröd
			Fryhlbröd
			Tångbröd
			Glödbröd
			Struntbröd
			Benbröd

Utdrygning vid mjölbrist och missväxt

- ▶ Hackad halm
- ▶ Rovor
- ▶ Kålrötter
- ▶ Syrgräs
- ▶ Mäsk
- ▶ Drank
- ▶ Malda kreatursben
- ▶ Islandslav
- ▶ Kålrotsblast
- ▶ Näckrosrötter
- ▶ Avfall av linfrö
- ▶ Bär
- ▶ Blod
- ▶ Bark

Tunnbröd

Idag finns en
tunnbrödsakademi

Knäckebröd 1100-1500 talet

Spisbröd, svennebröd och herrebröd.

Rågbaserade

Råglimpor

Rågbröd - skållning, syring

Surdeg och jäst

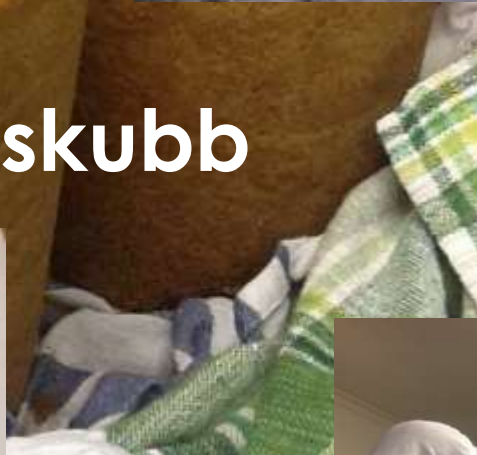
Kryddor (kummin, pomerans, anis, fänkål)

Bakmetod och lagring

- ▶ Uppländsk surlimpa
- ▶ Skånsk Kavring
- ▶ Gotlandslimpa
- ▶ Ölandslimpa

Upplandskubb

På julbordet
fanns
”julhögen”

Böcker om spannmål & brödhistoria i Sverige

- ▶ Cajsa Warg (1770)
- ▶ Nils Keyland –
Svensk Allmogekost (1919)
- ▶ Åke Campbell –
Det svenska brödet (1950)
- ▶ Matti Wiking Leino – (2017)
Svenska lantsorter

Slut & tack

Källor

- ▶ Arkiv – riksarkivet, stadsarkiv, Libris, databaser etc
- ▶ Matkult ISOF
- ▶ Frågelistor
- ▶ Bibliotek KB
- ▶ Dagstidningar från 1800 talet
- ▶ Tidningen Land – på 70 talet